

PRIPAŽINTŲJŲ KŪRYBA

[...]

Klasikinės vaikų literatūros nuostatų toliau nuosekliai laikosi *Vytautė Žilinskaitė* (g. 1930): kūrinys turi ugdyti vaiko jausmų pasaulį, mokyti pažinti žmogaus prigimtį, skatinti mąstyti. Rašytojos pasakose ir apsakymuose nėra pramogiškumo, vyrauja susirūpinimas dvasinių vertybių sumenkimu, naujosios moralės dvideidiškumu. Naujajai apysakai-pasakai *Tiputapė* (1996) tiktų ir satyrinės, ir psichologinės literatūros vardas. Alegoriniam mikrovisuomenės pasauliui atstovauja Džingų palėpės pelės, kurias 50 metų (!) engė ir skriaudė Žiurkės. Ateina nauji laikai, ir pelės gauna teisę išsirinkti deputatę (pasakos žodžiais – tiputapę). Peliukė Liukė, kuri parneša palėpėn šią naujieną, visaip stengiasi įrodyti, jog tinkamiausia tiputapės pareigoms yra... ji pati. Valdžios troškimas sukelia intrigas, klastą, apgaulę, išprovokuoja niekingas dvasines savybes – pataikavimą, veidmainystę, chameleoniškumą, atskleidžia nešvarią valdžios trokštančiųjų moralę. Nesunku įžvelgti, jog kūrinys tiesiogiai susijęs su naująja politinio gyvenimo tikrove, jame slypintis kritinis požiūris į realybę, ko gero, artimesnis suaugusiajam, ne vaikui. Nors, kita vertus, pasakos veidmainiško bendravimo mechanizmai yra universalūs, juos svarbu mokyti pažinti jau vaikystėje. Uždara veiksmo erdvė (neišeinama už palėpės ribų) lemia tam tikrą siužeto statiškumą. Tačiau Žilinskaitės kūryboje visada svarbesnė minties, emocijų dinamika, kuri uždaroje erdvėje skleidžiasi intensyviau.

Tradicinį nuotykinės vaikų literatūros kanoną griauna ir smulkioji rašytojos proza. Rinkinyje *Nebijokė* (2000) skaitome 15 pasakų ir 9 apsakymus. Jų siužetai grįsti tarsi sustabdyta gyvenimo atkarpa, kurioje kertasi priešingos moralinės laikysenos ir vertybės. Siužetų struktūrai būdingas dialogiškumas, dviejų veikėjų sąveika, kurią galima apibendrinti kaip storžievio ir jautruolio opoziciją. Kaip ir anksčiau sukurtoje vienoje meniškiausių pasakų „Robotas ir peteliškė“, rašytoja teigia, jog subtilumas, jautrumas, mandagumas ima keisti ar bent priverčia suklusti pasipūtėlį: taip geldele Nebijokė išmuša iš vėžių išdidų vienišių gandraž Tolį („Nebijokė“). Neretai kūrinį persmelkia vertybių reliatyvumo, gyvenimo laikinumo filosofija. Štai ką tik išdygusiu baltučiu pumpotaukšliu jaunos plaštakės žavisi, o tolesnį jo likimą žinanti Rūgštynė jį niekina („Pumpas“). Zoologijos sodo narve sočiai maitinamo, bet apie laisvę svajojančio vilkiuko Norio ir priklydusio benamio, peralkusio šunėko dialogas skatina svarstyti sudėtingą laisvės idėją („Žalias su raudonais taškeliais“). Pasaka „Sniego senis ir bala“ byloja, jog už gerumą atlyginama: Besmegenis, paukščiams ir pelėms atidavęs savo atributus – bulvių sagas, morkos nosį – vėliau gauna žaislinių puošmenų, netirpstančią raudono kartono širdį. Tačiau pasakoje apie susirgusiai kirmėlaitei Eisei patarnaujantį vabaliuką Monį beribis gerumas laikomas abejotinu, nes jis perauga į beribį kvailumą („Beribis gerumas“). Tokia kūrinio idėja tarsi ateina iš Oscaro Wilde'o (Oskaro Vaildo) „Ištikimo draugo“. O „Murzės naktis“ primena Anderseno (Anderseno) „Eglutę“ – apdulkėjusi pakelės eglaitė, Kūčių vakarą puošiama pakeleivių, suvokia savo džiaugsmo trumpalaikiškumą, bet guodžiasi, jog „to, kas dabar buvo, niekas neatims...“ Žinoma, tai nėra sekimai ar sutapimai. Žilinskaitė bene giliausiai iš lietuvių vaikų rašytojų yra pajutusi Anderseno ir Wilde'o pasakų tradiciją, jų poetikos principus. Su Andersenu ją sieja personažų pasaulio panašumas – gyvūnai, augalai. Tai būdinga ir ankstesnėms rašytojos pasakoms. Tačiau pastebėtinas ir gilesnis, vidinis artumas: pastangos ir gebėjimas atskleisti nematomą charakterio pusę, žodžiais nesuformuluota, tačiau aiški mintis, paliekama suvokti subtiliam skaitytojui, ir, be abejo, artimas idėjų, problemų pasaulis, pagaliau netgi pasakų „nevaikiškumas“.

Žilinskaitės pasakų zoopersonažuose užkoduoti suaugusiųjų tipažai, o apsakymuose rašytoja tiesiogiai vaizduoja vaikus. Tačiau kartais ir juose, rodant lakią vaiko vaizduotę, priartėjama prie pasakų sąlygiškumo. Nepiktybiškas melas, noras pasigirti Austę ir Emilę skatina rėsti pasakojimą apie nebūtus nuotykius tolimose šalyse

(„Smauglio nugalėtoja“): vieniša internato auklėtinė savo delne pajunta neregimo draugo Dido ranką („Kandė bedantė“); nuo lopytos sofos pakilusi alkana mergaitė Jonė gurkšteli konservų dėžutėje ant degtinės plaukiojančius aliejaus likučius ir ima regėti mirusią senelę, pasakų milžinus ir nykštukus, kurių paprašo, „kad mama būtų gera“ („Antras gurkšnis“). Poliomielioto suluošinto ant riedučių lakstančio berniuko skrydis paskui lėktuvą – itin sąlygiška apsakymo „Riedučių skrydis“ pabaiga – yra tarsi vaiko noras palikti pasaulį, kuriam esi nelabai reikalingas. Ne mažiau ryškūs, spalvingi ir laimingų vaikų paveikslai, įrėminti troleibuso erdvėje – „Seneliūkštis“, „Globėjos“, „Vitaminas Z“. Galima apibendrinti, jog naujoje knygoje Žilinskaitė išlaiko tą pačią literatūrinių pasakų kryptį ir meninį lygį, o apsakymų vaizduojamasis pasaulis ir problematika prasiplečia, pajvairėja.

Naujausioji lietuvių literatūra 1988–2002, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 276–278.